

HANDBOEK KUNSTRECHT

Handboek kunstrecht

Juridische schets van
het kunstenlandschap

Oliver LENAERTS
(ed.)

 INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Handboek kunstrecht. Juridische schets van het kunstenlandschap
Oliver Lenaerts

© 2021 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1307-0
D/2021/7849/79
NUR 820
Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV
Lay-out: Crius Group, Hulshout
Omslagontwerp: Danny Juchtmans / www.dsigngraphics.be
Omslagbeeld: © Hans Vandekerckhove, Mothership Road, 2019

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Dit boek is eveneens digitaal beschikbaar op www.stradalex.com en www.jurisquare.be.

KUNST KAN STRESS VEROORZAKEN

Als Kleine Kunstcollectioneur begon ik, vele jaren geleden, samen met mijn eega aan de opbouw van mijn Kleine Kunstcollectie. Dat gebeurde mondjesmaat, maar gestaag breidde zich een en ander uit. En toen werd er in ons huis ingebroken, op een donkere oudejaarsnacht, wij zaten in Oostenrijk. De dieven waren niet van de slimsten en pakten van alles mee: geld, juwelen, onze hele champagne- en wijnvoorraad, maar geen enkel kunstwerk.

We hadden toen nog geen kunstverzekering. De dag nadien kwam onze verzekeringsagent op bezoek en hij stelde het simpel: als jullie geen kunstdiefstalverzekering nemen, stopt de hele woning-omnium nu en vandaag. Voor het eerst moest ik vragen stellen, die verder gingen dan het aankopen van een klein kunstwerkje ...

Het eerste werk verwerven is makkelijk, het tweede en derde misschien ook. Maar dan: beseft u wat er allemaal op u afkomt? Je kan kunst kopen, maar ook erven of krijgen, later misschien zelfs uitlenen, schenken, verkopen ...

Van wie of wat koopt u? Van de kunstenaar zelf, of van zijn of haar galerie? Of kocht u via een veilinghuis? Bestaan daar contracten voor? Wat met de btw? Neemt u een kunstverzekering, ter bescherming tegen diefstal en inbraak? Wat houdt dat in? Heeft u een erkende alarminstallatie? Zet u die elke keer aan, als u het pand verlaat?

Wilt u uw collectie ooit verkopen? Overlaten aan uw erfgenamen, schenken aan een museum? Ooit al gehoord van termen als 'maatschap' of 'stichting' (een 'Foundation' om het moderner te verwoorden), waarin een collectie ondergebracht kan worden? Wat zijn de gevolgen? Hoe wordt de erfbelasting op een kunstcollectie berekend?

Uw poetsman of -vrouw beschadigt een werk, of zet het bij het groot huisvuil, omdat het in zijn of haar ogen rommel is (al echt gebeurd). Wat zijn de juridische consequenties?

Wat kan je zelf met je verzameling doen, bijvoorbeeld om ze in te brengen als waarborg bij de aankoop van onroerend goed? Hoe fiscaal aftrekbaar is zo'n collectie, als u ze onderbrengt in uw eigen onderneming?

Hoe zit het met de auteursrechten, het volgrecht enzovoorts, bij eventuele verkoop? Wat met antiwitwasregelingen? Weet u wat een prospectusplicht is? Wat de aansprakelijkheid van een kunstexpert is?

Kortom, u bouwt traag en gestaag een kleine, maar fraaie kunstcollectie op, maar bij elke nieuwe aankoop rijst een nieuwe vraag. U nadert misschien ooit het

moment waarop u het uit de handen voelt glippen. *Legio* zijn de verzamelaars-kunstliefhebbers die wanhopig op zoek gaan naar juridische begeleiding, naar informatie en duiding. Of naar een depot, liefst met klimaatregeling. Want het huis is te klein geworden.

In dit boek worden de bovenstaande vragen en nog veel meer beantwoord door een team van specialisten ter zake. Ze begeleiden u bij alle details die er bij het beheer van uw kunstcollectie, in welke vorm dan ook, komen kijken. Zodra u een schilderij aan de muur hangt, een beeld op dressoir of schouwmantel plaatst, een tekening in een map schuift, begint het. Wees gewaarschuwd.

Jordi GEIRLANT
(*nom de plume*, nvdr.)

INHOUD

Kunst kan stress veroorzaken

Jordi GEIRLANT v

Inleiding

Oliver LENAERTS xxv

Hoofdstuk 1.

Tendensen in sociale relaties in de culturele sector

Marie-Louise REEDIJK.....	1
1.1. Welke globale tendensen vertoont de cultuursector?	1
1.2. Geen apart kunstenaarsstatuut of toch wel?	2
1.3. Wat is er allemaal gewijzigd sinds 1969?	3
1.4. Wat maakt het verschil uit tussen al die statuten?	5
1.5. Wist je dat je geen zelfstandige moet zijn om te kunnen freelancen? ...	6
1.6. Wat doet de Commissie Kunstenaars?	8
1.7. Hoe werkt dat <i>1bis</i> -systeem precies?	9
1.8. Wat houdt de zelfstandigheidsverklaring in?	10
1.9. Wat houdt de kleine vergoedingsregeling voor kunstenaars in?	11
1.10. Sociaal bureau Kunstenaars: de driehoeksverhouding uitgelegd	12
1.11. Sociaal bureau Kunstenaars: waar moet je rekening mee houden? ...	13
1.12. Doelgroepsvermindering, voor wie en voor wat?	15
1.13. Gigeconomie, platformeconomie, deeeconomie – Over welke economie hebben we het juist?	15
1.14. Onder welk statuut werk je in de platformeconomie /deeeconomie? .	16
1.15. Hoe is deeeconomie in België geregeld?	18
1.16. Andere vormen van werken? Hoe kan je aan de slag gaan?	18
1.17. <i>Last but not least</i> : het kunstenaarsstatuut!	19
1.18. C4, C1, C1-Artiest, C3-Artiest, Say what?	22
Bibliografie	23

Hoofdstuk 2.

Kunst en vrijheid van meningsuiting

Bart VAN BESIEN	27
2.1. Wat wordt verstaan onder kunstvrijheid?	27
2.2. Is de kunstvrijheid een absoluut concept of wordt dit beperkt door andere rechten?	28
2.3. Kan een kunstwerk aanleiding geven tot een schending van de 'goede zeden' onder het Belgische recht?	30
2.4. Hoe kijkt de Europese rechtspraak aan tegen de verhouding tussen 'goede zeden' en kunstvrijheid?	32
2.5. Gelden er specifieke regels wat betreft 'goede zeden' voor afbeeldingen van minderjarigen?	36
2.6. Wat zegt het Belgische strafrecht i.v.m. 'beledigende kunst'?	36
2.7. Hoe kijkt de Europese rechtspraak aan tegen 'beledigende kunst'?	38
2.8. Hoe verhoudt de kunstvrijheid zich tot wetten ter bestrijding van racisme, xenofobie en het ontkennen van de holocaust?	40
2.9. Hoe verhoudt de kunstvrijheid zich tot religie?	42
Bibliografie	45

Hoofdstuk 3.

Kunstenaar, kunstdealer en collectionneur: marktwerking en marktcontrole

Oliver LENAERTS	47
3.1. Welke juridische samenwerkingsvormen kunnen onderscheiden worden in de relatie tussen kunstenaar en galeriehouder?	47
3.2. Is een kunstdealer of galeriehouder een verkoper of louter een tussenpersoon?	49
3.3. Wat zijn de juridische consequenties als de galeriehouder als tussenpersoon optreedt?	51
3.4. Valt de kunstgaleriehouder onder de wetgeving op de handels-agentuur?	53
3.5. Wat zijn mijn rechten en plichten als ik een kunstwerk in consignatie geef aan een galeriehouder?	55
3.6. Kan een kunstliefhebber na de ontdekking van een kunstenaar tijdens een galeriebezoek nadien rechtstreeks bij de kunstenaar aankopen?	57
3.7. Wie draagt het risico bij verlies of schade aan een kunstwerk dat in bruikleen werd gegeven aan de galeriehouder of kunsthandelaar?	58
3.8. Wat als de galeriehouder een kunstwerk verkoopt aan een klant en daarbij aanzienlijke (promotie- of andere) kosten heeft gemaakt?	59
3.9. Wat als een galeriehouder een kunstwerk verkoopt aan een klant met een aanzienlijke korting zonder dat die korting overeengekomen was?	60

3.10.	Kunnen mijn kunstwerken worden gebruikt als onderpand voor schuldeisers van de galeriehouder?	61
3.11.	Mag ik als galeriehouder inkomsten uit de verkoop van kunstwerken aanwenden voor bedrijfsuitgaven?	62
3.12.	Is een schriftelijke overeenkomst tussen kunstenaar en galeriehouder een ‘noodzakelijk kwaad’ of ‘overbodige luxe’?	63
3.13.	Wie draagt het insolventierisico wanneer ik als galeriehouder of kunsthandelaar een kunstwerk verkoop aan een klant?	64
3.14.	Een niet zo mooi einde aan een herenakkoord?	66
3.15.	Ik organiseer als galeriehouder een tentoonstelling buiten de klassieke galerie-context. Hoe kan ik de deelnemende kunstenaars vergoeden?	67
3.16.	Ben ik als galeriehouder verplicht bepaalde informatie mee te delen in een B2B/B2C-context?	69
3.17.	Welke bepalingen neem ik op in mijn algemene verkoopsvoorwaarden als galeriehouder?	71
3.18.	Over welke onderhandelingsmacht beschik ik als kunst koper ten aanzien van een kunstdealer of galeriehouder?	72
3.19.	Welke remedies staan er ter beschikking van een koper als het kunstwerk dat hij gekocht heeft niet blijkt te zijn wat men voorhield dat het was?	74
3.20.	Verdorie, een schilderij dat ik verkocht heb voor een appel en een ei, blijkt veel meer waard te zijn.	75
3.21.	Ik moet mijn kunst online aan/verkopen: een opportuniteit of een nachtmerrie?	76
3.22.	Ik heb een overeenkomst afgesloten met een verzamelaar of museum voor de verkoop van een kunstwerk en kan niet op tijd leveren?	78
3.23.	Kan ik als kunstenaar reeds gemaakte kosten terugverdienen als de tentoonstellingsovereenkomst waarvoor ik werken maak dreigt te worden opgezegd als gevolg van overmacht (bv. COVID-19)?	79
3.24.	Is kunst een goede alternatieve belegging als de economische beurzen zakken?	80
3.25.	Kan ik als kunst koper een galeriehouder of kunsthandelaar aansprakelijk houden voor het niet voldoende informeren over de investeringswaarde van de kunstwerken die ik aankoop?	81
3.26.	Wat als ik een kunstwerk koop van een kunsthandelaar die niet de bevoegdheid heeft om te verkopen?	83
3.27.	Wat is de (juridische) rol van de galeriehouder bij het beheer van de artistieke eigendom van een overleden kunstenaar?	84
	Bibliografie	87

Hoofdstuk 4.

Kunstexperten en expertise

Bert DEMARSIN	89
4.1. Wat is de rol van kunstexperten in de kunsthandel?	89
4.2. Wie zijn die kunstexperten inzake <i>provenance</i> ?	91
4.3. Hoe gaan kunstexperten inzake <i>provenance</i> te werk?	93
4.4. Wie zijn die kunstexperten inzake authenticiteit?	94
4.5. Hoe gaan kunstexperten inzake authenticiteit te werk?	97
4.6. Is het beroep van kunstexpert (wettelijk) geregeld?	99
4.7. Wat is het onderscheid tussen commerciële en a-commerciële expertise?	101
4.8. Wat is een certificaat, waartoe verbindt het en wat is de betekenis ervan voor de kunsthandel?	102
4.9. Aan welke voorwaarden moet de geschreven oordeelsvorming van een kunstexpert beantwoorden om ze als een certificaat te kunnen aanmerken?	105
4.10. Onder welke voorwaarden geven certificaten uitgeschreven door kunstexperten aanleiding tot aansprakelijkheid jegens de opdrachtgever?	107
4.11. Geven certificaten uitgeschreven door kunstexperten ook aanleiding tot aansprakelijkheid jegens verdere verkrijgers van het gecertificeerde kunstvoorwerp?	108
4.12. Wat is een <i>catalogue raisonné</i> en wat is de betekenis ervan voor het authenticiteitsdebat?	110
4.13. Kunnen kunstexperts aansprakelijk gesteld worden voor hun uitslatingen en toeschrijvingen geformuleerd in de pers, in vaktijdschriften of in (oeuvre)catalogi?	112
4.14. Kan een eigenaar juridisch iets ondernemen tegen een auteur die weigert zijn werk als authentiek op te nemen in de <i>catalogue raisonné</i> ?	115
4.15. Wat is de rol van de erfgenamen van de kunstenaar, stichtingen en <i>authentication boards</i> in het authenticiteitsdebat?	117
Bibliografie	119

Hoofdstuk 5.

Duiding van de contractuele relatie van het veilinghuis met de inbrenger en de koper en de rol van afdwingbare exoneratieclausules

Michel SEGERS	125
5.1. Inleiding	125
5.2. Op welke markt opereert het veilinghuis?	127
5.3. Op welke wijze verloopt een veiling en hoe opereert een veilinghuis?	128

5.4.	Wat zijn de kenmerkende karakteristieken van een publieke verkoop via een veilinghuis en het verschil met de gedwongen openbare verkoop?	132
5.5.	Wat met online veilinghuizen en nieuwe online platformen waar kunst op wordt verkocht?	134
5.6.	Hoe ziet de klassieke contractuele verhouding tussen inbrenger (verkoper), koper en veilinghuis eruit? Commissie en consignatieovereenkomst tussen inbrenger en veilinghuis	137
5.7.	Hoe dwingend en absoluut is de discretieplicht van het veilinghuis? Kan het veilinghuis gedwongen worden om de identiteit en naam van de inbrenger te onthullen?	140
5.8.	Wanneer is er sprake van een b2c- of een b2b-verkoop en de impact ervan op de contractuele vrijheid van het veilinghuis?	142
5.9.	Het Belgische veilinghuis is een onderneming, maar is het ook een gespecialiseerde verkoper?	143
5.10.	Wanneer is het veilinghuis een ondernemer en valt de verkoop van het kunstwerk onder het regime van de oneerlijke marktpraktijken?	143
5.11.	Wanneer is men verkoper in de zin van het consumentenkooprecht (art. 1649 <i>bis</i> (oud) BW?	145
5.12.	Zijn kunstwerken wel consumptiegoederen?	146
5.13.	Is het veilinghuis een gespecialiseerde verkoper in de zin van het gemeen kooprecht en is het (jurisprudentiële) vermoeden van kwade trouw van toepassing?	146
5.14.	Kan een privéverzamelaar of collectioneur ook als ondernemer / verkoper in de zin van consumentenrecht / gespecialiseerde verkoper worden beschouwd?	148
5.15.	Het belangrijke subtiele verschil tussen kennis en aanvaarding van het contract en algemene (veiling)voorwaarden en is er een verschil in het kader van b2c en b2b?	151
5.16.	Wat is het verschil tussen procedurele en materiële transparantie van algemene voorwaarden?	151
5.17.	Wat is het verschil tussen kennisgeving en aanvaarding van algemene voorwaarden?	152
5.18.	Volstaat de klassieke registratie voorafgaand aan een veiling door de koper?	153
5.19.	Wat bij een minnelijke verkoop door veilinghuis buiten de veiling om?	154
5.20.	Wat met de koper-ondernemer?	155
5.21.	Wat met de (onduidelijke) toeschrijvingsformules in veilingcatalogi?	155
5.22.	In hoeverre is de beschrijving in de veilingcatalogus (en andere gedane mededelingen) juridisch verbindend?	157

5.23.	Is een verklaring van niet-garantie over een kunstwerk in een veilingcatalogus rechtsgeldig en wat is het verschil met een exoneratiebeding?	158
5.24.	Wat indien het veilinghuis bepaalde informatie al dan niet bewust niet meedeelt?	159
5.25.	Exoneratiebedingen in de contractuele relatie tussen veilinghuis en koper: <i>je t'aime moi non plus?</i>	160
5.26.	Welke exoneratiebedingen bestaan er?	161
5.27.	Waarom is er sprake van een principiële ongeldigheid van exoneratiebedingen in een overeenkomst tussen een consument en een veilinghuis?	162
5.28.	Waarom behouden exoneratiebedingen dan toch hun nut in algemene voorwaarden tussen veilinghuis en kopers (o.a. consumenten)?	163
5.29.	Wat is er mogelijk inzake exoneratiebedingen onder het gemeen kooprecht (van toepassing op c2c, b2b en na verjaringstermijn in b2c?).	164
5.30.	Wat is er mogelijk inzake exoneratiebedingen in een b2b-context na inwerkingtreding van de nieuwe B2B-wet vanaf 1 december 2020?	166
5.31.	Waarom als koper exoneratieclausules niet weg onderhandelen en garanties vragen?	167
5.32.	Beschikt de koper-consument over een herroepingsrecht van 14 dagen bij aankoop van het kunstwerk op een openbare veiling van een veilinghuis?	168
5.33.	Wat zijn de meest courante bedingen in de algemene voorwaarden tussen inbrenger en veilinghuis?	168
5.34.	Wat vermag het veilinghuis als mandataris van de inbrenger en wat als het veilinghuis een kunstwerk van een inbrenger uit de veiling wil houden of een verkoop wil annuleren?	170
5.35.	Wat als het veilinghuis zelf wil bieden op het kunstwerk en hoe worden belangenconflicten met meerdere aankoopmandaten van het veilinghuis juridisch bekeken?	172
5.36.	Het veilinghuis in haar rol als adviseur en consultant. Hoe ver reikt haar verantwoordelijkheid bij het opstellen van de ' <i>catalogue raisonné</i> '?	173
5.37.	Kan het veilinghuis zich exonereren ten aanzien van de inbrenger voor gebreken in zijn dienstverlening?	174
5.38.	Hoe ver reiken de plichten van het veilinghuis in het kader van de bewaarneming van het kunstwerk?	175
5.39.	Kan het veilinghuis zijn inbrenger in garantie roepen bij vorderingen door de koper?	175

5.40. Wat met de te betalen commissies en kosten aan het veilinghuis? . . .	176
Bibliografie	177

Hoofdstuk 6.

Museale bruiklenen en uitdagingen voor collectiemobiliteit

Oliver LENAERTS	181
6.1. Bruikleen van kunst: over de ‘vlag’ en de ‘lading’	181
6.2. Wat zijn de aandachtspunten bij internationale bruiklenen?	184
6.3. Welke beperkingen legt het erfgoedrecht op inzake collectie- mobiliteit?	187
6.4. Uitvoeringsimmunititeit tegen inbeslagname van buitenlandse cultuurgoederen: enige context	191
6.5. Wat zijn de toepassingsvoorwaarden van de immunitetsregeling en hoe werkt het in de praktijk?	192
6.6. Welke procedure en bevoegdheidsregels inzake beslag zijn van toepassing als een land waar een bruikleener gevestigd is geen immunititeit tegen beslaglegging hanteert?	194
6.7. Welke auteursrechtelijke bepalingen moet een bruikleen bevat- ten om een goed collectiebeheer mogelijk te maken?	195
6.8. Welke type van verzekering is het meest efficiënt voor kunstwerken? 195	
6.9. Hoe komt een verzekeringscontract praktisch tot stand en wat wordt daarin standaard geregeld?	197
6.10. Wie draagt de aansprakelijkheid bij het afsluiten van een verze- kering door de bruikleengever?	199
6.11. Hoe moet een kunstwerk gewaardeerd worden?	201
6.12. Welke technieken staan er Belgische musea ter beschikking als alternatief voor commerciële verzekering van inkomende bruik- lenen?	203
6.13. Belangenconflicten in het bruikleenverkeer: enige context	207
Bibliografie	207

Hoofdstuk 7.

Cultuurbeleid en *cultural governance*

Annick SCHRAMME	211
7.1. Welk cultuurbeleidsmodel kent Vlaanderen?	211
7.2. Waarom cultuursubsidies: legitimaties van cultuurbeleid?	212
7.3. Wat is de bestuurlijke context van het cultuurbeleid in Vlaanderen?	215
7.4. Wat zijn de belangrijkste beleidsinstrumenten in Vlaanderen?	220
7.5. Welke decreten zijn van toepassing op het kunstenbeleid?	221
7.6. Wat is de rol van subsidies in het decretaal kunstenbeleid?	222
7.7. Welke andere financieringsvormen (dan subsidies) hanteert de overheid ter ondersteuning van het kunstenbeleid?	224

7.8.	Good Governance in de culturele sector – Wat verstaan we onder cultural governance?	227
7.9.	Waarom is er nood aan cultural governance?	228
7.10.	Wat is de rol van de overheid en impact van het Cultuurpact en de bestuurlijke decreten op het bestuur van kunstinstellingen en organisaties?.	229
7.11.	Wat verstaat men onder de Leidraad Cultural Governance in 2012? De vijf algemene principes van goed bestuur	230
7.12.	De bestuurscode anno 2020: een hernieuwde aanpak inzake cultural governance?	230
7.13.	Wat is het bindend karakter van de bestuurscode? ('Pas toe én leg uit' of 'pas toe of leg uit')	232
7.14.	Hoe vertalen de 'governance' principes zich in de praktijk?	232
	Tot slot: Cultural governance is een proces en een praktijk	235
	Bibliografie	235

Hoofdstuk 8.

Kunst en de fiscus

	Michel MAUS.	239
8.1.	Moet een kunstenaar zich als btw-plichtige laten registreren?	239
8.2.	Als een kunstenaar tegen betaling een opdracht uitvoert voor een klant, moet hij dan btw aanrekenen aan zijn Belgische of buitenlandse klant?.	240
8.3.	Moet een kunstenaar btw aanrekenen aan de klanten als hij/zij een beeld of een schilderij verkoopt, hetzij voor eigen rekening, hetzij via een galerie of een webshop? (Belgische of buitenlandse btw)	242
8.4.	Hoe worden de inkomsten van een kunstenaar belast in de Inkomstenbelastingen?	245
8.5.	Wordt een kunstenaar (of zijn erfgenamen) belast op de vergoedingen verkregen op basis van het volgrecht van kunstwerken?.	248
8.6.	Als een kunstenaar zijn/haar kunstwerken tegen betaling uitleent aan een museum of een privépersoon, hoe wordt hij/zij dan belast?	249
8.7.	Als een kunstenaar een opdracht uitvoert in het buitenland, waar moet hij/zij dan belasting betalen?	250
8.8.	Ben ik als galeriehouder btw-plichtig?	250
8.9.	Moet ik belasting betalen als ik kunst aankoop bij een kunstenaar?.	253
8.10.	Moet ik belasting betalen als ik kunst aankoop bij een kunstgalerie?.	253
8.11.	Moet ik belasting betalen als ik kunst aankoop op een openbare veiling?	254
8.12.	Moet ik belasting betalen als ik kunst online aankoop?.	255

8.13.	Als ik een kunstvoorwerp in het buitenland heb gekocht, moet ik dan invoerrechten betalen als ik mijn beeld of schilderij naar België overbreng?	257
8.14.	Als ik een kunstvoorwerp aankoop voor mijn kantoor, mijn praktijkruimte of mijn showroom, is dat dan afschrijfbaar als beroepskost?	258
8.15.	Wat als ik een kunstvoorwerp tegen betaling uitleen of ter beschikking stel, word ik dan belast op de vergoedingen die ik ontvang?	258
8.16.	Als ik een kunstvoorwerp of een verzameling kunstvoorwerpen verkoop, moet ik dan belasting betalen op de meerwaarde die ik ontvang?	259
	Bibliografie	259

Hoofdstuk 9.

Kunst en auteursrechten

	Bart VAN DEN BRANDE	261
9.1.	Auteursrecht, wat is dat?	261
9.2.	Er bestaat niet één ‘auteursrecht’	262
9.3.	Wat is auteursrechtelijk beschermd?	264
9.4.	Zijn conceptuele kunst, installaties of performance art auteursrechtelijk beschermd?	266
9.5.	Is graffiti of street art beschermd door het auteursrecht?	267
9.6.	Is artificiële intelligentie het begin van het einde voor het auteursrecht?	269
9.7.	Welke rechten heb ik als auteur?	270
9.8.	Hoe kan ik mijn auteursrechten innen? (beheersvennootschappen) . . .	273
9.9.	Vanaf wanneer is mijn werk beschermd?	274
9.10.	Hoe lang is mijn werk beschermd?	275
9.11.	Wat is namaak?	276
9.12.	Wanneer is er sprake van namaak bij street art of graffiti?	276
9.13.	Wat kan ik doen als iemand mijn kunstwerk nagemaakt heeft of mijn auteursrecht schendt?	278
9.14.	Is <i>appropriation art</i> een vorm van namaak?	279
9.15.	Mijn kunstwerk staat op een openbare plaats: mogen anderen hier zomaar foto’s van maken en publiceren?	280
9.16.	Mijn werk staat in of op een gebouw. Mag de eigenaar van dat gebouw zelf beslissen dat mijn werk wordt verwijderd?	281
9.17.	Ben ik verplicht mijn werk bekend te maken via een kunstexpo? . . .	283
9.18.	Ik wil een werk gebruiken, maar kan de auteur niet vinden voor toestemming. Wat moet ik doen?	284
9.19.	Mag ik werken van Amerikaanse kunstenaars gebruiken in mijn eigen kunstwerk onder de <i>Fair use</i> -uitzondering?	285

9.20.	Mag een museum mijn kunstwerk restaureren of er digitale kopieën van maken zonder mijn toestemming?	287
9.21.	Kan een restaurateur aanspraak maken op auteursrecht?	288
9.22.	Wat is volgrecht en wanneer kom ik er als kunstenaar voor in aanmerking?	289
9.23.	Hoe kan ik mijn volgrecht uitoefenen?	290
	Bibliografie	291

Hoofdstuk 10.

Kunst en financieringen

	Oliver LENAERTS	297
10.1.	Wat is het verschil tussen leasing van kunst en lenen met kunst als onderpand?.....	297
10.2.	Welke financieringstechnieken staan er ter beschikking voor kunstverzamelaars?	299
10.3.	Waarin verschilt kunstleasing van een klassieke leasingtransactie?.....	300
10.4.	Kan ik mijn kunstwerken nog exploiteren (in bruikleen geven, verhuren enz.) nadat ik een financieringstransactie heb afgesloten?	301
10.5.	Ben ik als leasing/financieringsmaatschappij beschermd tegen frauduleuze leasingnemers/ontleners?.....	302
10.6.	Wat is de impact van erfgoedregelgeving op financieringstransacties?.....	303
10.7.	Welke maatregelen moet ik nemen als leasinggever/financieringsmaatschappij om me ervan te vergewissen dat het kunstwerk effectief waard is wat de eigenaar beweert dat het waard is?	304
10.8.	Wat gebeurt er met de meerwaarde in een ‘default’ scenario?	306
10.9.	Bestaat er een risico dat sommige financieringstechnieken in het vaarwater komen van beleggingswetgeving?	307
10.10.	Welke alternatieven biedt de beleggingswetgeving aan kunstverzamelaars om hun kunstcollectie liquide te maken (zonder tussenkomst van financieringsinstellingen)?	308
10.11.	Een analyse van de Belgische kunstkoopregeling: een plotselinge verliefdheid of duurzaam huwelijk?	309
10.12.	Overheidsoptreden op de kunstverhuurmarkt: op de wip tussen rentabiliteit en het algemeen belang?.....	311
10.13.	Cultuurkredieten: welke lading dekt de vlag?	313
	Bibliografie	314

Hoofdstuk 11.**Regulering op de kunstmarkt: enige context**

Oliver LENAERTS	317
Inleiding	317
11.1. Kan ik als kunstdealer de belangen van mijn klant behartigen?	317
11.2. Onder welke omstandigheden veroorzaakt de belangenbehartiging van klanten de toepassing van de Belgische prospectuswetgeving?	319
11.3. Is kunst een beleggingsinstrument?	323
11.4. Kunnen bepaalde praktijken in het veilingwezen dekmantels zijn voor collusie in de vorm van prijsmanipulatie?	326
11.5. Is het hanteren van een ‘zwarte lijst’ door een galeriehouder of kunstenaar een laakbare handeling onder de mededingingswetgeving?	329
11.6. Toepasselijkheid van het Europees mededingingsrecht op standaardisatie en certificeringspraktijken in de kunstensector	333
11.7. Is de beslissing van een redactieteam van een oevrecatalogus om een kunstwerk niet op te nemen, mededingingsrechtelijk als een horizontale overeenkomst of onderlinge afspraak te kwalificeren?	336
11.8. Onder welke voorwaarden kan de redactie van een oevrecatalogus de mededinging beperken?	338
11.9. Onder welke voorwaarden kunnen certificatiecomités in de schoot van kunststichting en andere certificatie-instellingen mededingingsrechtelijk aangeklaagd worden voor het weigeren van een authenticatie van een kunstwerk?	343
11.10. Zijn er witwasregels van toepassing op de kunstensector – wat houden die in en op welke actoren zijn ze van toepassing?	347
Bibliografie	348

Hoofdstuk 12.**Authenticiteitsgeschillen**

Charlotte VERMEERSCH	351
12.1. Wat betekent ‘authenticiteit’ of een ‘authentiek voorwerp’?	351
12.2. Wat is de invloed van een restauratie op de authenticiteit? Is een voorwerp nog authentiek nadat het een restauratie heeft ondergaan? ..	352
12.3. Seriewerk is niet uniek maar kan seriewerk wel authentiek zijn?	353
12.4. Wat zijn authenticiteitsgeschillen?	354
12.5. Welke rol kunnen experts en/of certificaten spelen in authenticiteitsgeschillen?	354
12.6. Wordt de particuliere koper van een kunstvoorwerp beschermd door de consumentenwetgeving?	355

12.7.	Hoe wordt een koper, die slachtoffer is geworden van een authenticiteitsprobleem, beschermd ten aanzien van de verkoper? . . .	357
12.8.	Wanneer is er in het geval van niet-authenticiteit sprake van een gebrekkige totstandkoming van de koopovereenkomst?	358
	Bibliografie	362

Hoofdstuk 13.

Provenance: over diefstal en vervalsingproblematiek

	Bart VAN BESSEN	365
13.1.	Burgerrechtelijke aspecten van gestolen kunst: Kan ik een gestolen kunstwerk terugvorderen van een koper (die te goeder trouw is)?	366
13.2.	Welke straffen staan er op diefstal van kunst?	369
13.3.	Hoe wordt ‘namaak’ of ‘vervalsing’ i.v.m. kunstvoorwerpen bestraft?	371
13.4.	Hoe wordt ‘oplichting’ of ‘bedrog’ i.v.m. kunstvoorwerpen bestraft? . . .	372
13.5.	Wat wordt bedoeld met ‘heling’ van kunstwerken en hoe wordt dit bestraft?	373
13.6.	Hoe wordt het spuiten van graffiti in België strafrechtelijk bestraft? . . .	374
13.7.	Wat zegt de wet i.v.m. het beschadigen, vernielen of weghalen van kunstwerken (zoals standbeelden)?	376
	Bibliografie	383

Hoofdstuk 14.

Omvorming van kunstcollecties tot filantropische opportuniteiten

	Oliver LENAERTS	385
14.1.	Wat is het verschil tussen een bruikleen en een schenking?	385
14.2.	Wat is het verschil tussen een verkoop en een schenking?	387
14.3.	Wat is het verschil tussen een schenking en diefstal?	388
14.4.	Welke beweegredenen bepalen of je als museum kiest voor een handgift dan wel een notariële schenking?	389
14.5.	Moet ik een handgift documenteren of volstaat het om de kunstwerken te overhandigen?	390
14.6.	Welke beschermingsmaatregelen biedt de wet aan erfgenamen van een schenker om een schenking aan een museum te betwisten?	391
14.7.	Wat gebeurt er met de vermogens en morele rechten in de context van een schenking van kunstwerken?	393
14.8.	Kan een schenker bepaalde voorwaarden of lasten verbinden aan een schenking?	394
14.9.	In welke mate heeft een museum het recht in te gaan tegen de eisen van een particuliere schenker?	395
14.10.	Het afstoten van kunstcollecties door musea als gevolg van Covid-19: wat kan er volgens Belgisch recht?	396

14.11.	In welke mate kunnen bestuurders van een museale stichting ingaan tegen de wilsverklaring van de oprichters van de stichting?	398
14.12.	Help, ik ben een particuliere kunstverzamelaar of kunstenaar en ik vind geen museum die mijn kunstwerken wil aanvaarden.	398
14.13.	Is er schenkbelasting verschuldigd wanneer een museum een schenking ontvangt van een schenker met buitenlandse nationaliteit of als een binnenlandse verzamelaar schenkt aan een buitenlands museum?	400
14.14.	Kunnen internationale schenkingen problemen van civielrechtelijke aard met zich meebrengen?	401
14.15.	wat zijn de belastingtarieven voor een schenking door een Belgische kunstverzamelaar van een private verzameling aan een Belgisch museum?	402
14.16.	Hebben de regels rond de bescherming van erfgoed een impact op collectievorming via schenkingen?	402
	Bibliografie	404

Hoofdstuk 15.

Kunst en vermogensplanning

	Frederic HEYLEN, Eline BEEKEN en Elisabeth JANSSENS	407
I.	Inleiding.	407
II.	Wettelijke regeling bij gebrek aan vermogensplanning	409
	15.1. Wie erft mijn kunstcollectie wanneer ik bij leven niets onderneem?	409
III.	Vermogensplanning met uitwerking vanaf het overlijden: huwelijkscontract, testament, kanscontract	412
	15.2. Kan mijn huwelijkscontract een impact hebben op de vererving van mijn kunstcollectie?	412
	15.3. Hoe kan ik mijn eigen kunst(collectie) beschermen in geval van echtscheiding?	414
	15.4. Kan mijn samenlevingsovereenkomst een impact hebben op de vererving van mijn kunstcollectie?	415
	15.5. Op welke manieren kan mijn kunstcollectie toekomen aan mijn langstlevende partner?	416
	15.6. Hoe kan ik mijn kunstcollectie opnemen in mijn testament?	417
	15.7. Kan ik per testament mijn volledige vermogen zomaar nalaten aan eender welke persoon?	418
	15.8. Kan ik een erfgenaam een kunstwerk laten kiezen uit mijn kunstcollectie?	421
	15.9. Kan ik bepalen aan wie mijn kunstcollectie toekomt na het overlijden van de eerste erfgenaam?	421

IV.	Vermogensplanning bij leven: schenking en zorgvolmacht	422
	15.10. Hoe kan ik een kunstwerk/mijn kunstcollectie schenken? . . .	422
	15.11. Ik heb een kunstwerk geschonken aan een van mijn kinderen. Worden mijn andere kinderen hierdoor benadeeld?	423
	15.12. Wat als een van mijn kinderen aan wie ik mijn kunstcollectie wil schenken nog minderjarig of onbekwaam is? . . .	424
	15.13. Kan ik mijn kunstcollectie aan mijn kinderen gezamenlijk schenken?	425
	15.14. Moet ik mijn partner of echtgenoot betrekken bij de schenking van een kunstwerk?	425
	15.15. Mag ik het kunstwerk na de schenking nog in mijn huis laten hangen?	426
	15.16. Kan ik het kunstwerk later, na de schenking, nog terugnemen?	427
	15.17. Wat gebeurt er met mijn kunstcollectie wanneer mijn begiftigd kind geconfronteerd wordt met schuldeisers?	428
	15.18. Mag mijn kind dat het kunstwerk gekregen heeft, het kunstwerk verkopen?	428
	15.19. Kan ik bepalen aan wie mijn kunstcollectie toekomt na het overlijden van de eerste begiftigden?	429
	15.20. Waar moet ik op letten als ik mijn kunstcollectie schenk aan een goed doel?	430
	15.21. Wie beheert mijn kunstcollectie indien ik dit zelf niet meer kan of mag?	430
	15.22. Kan ik mijn kunstcollectie nog wegschenken wanneer ik dement ben geworden?	431
	15.23. Wie beheert vanaf mijn overlijden en tijdens de minderjarigheid van mijn kinderen mijn kunstcollectie die ik hen heb geschonken?	432
V.	Het behoud van zeggenschap via controlestructuren	433
	15.24. Kunnen controlestructuren interessant zijn bij de vermogensplanning van private kunstcollecties?	433
	15.25. Waarom kiezen voor een maatschap?	434
	15.26. Waarom kiezen voor een private stichting?	437
	15.27. Waarom kiezen voor een Nederlandse stichting administratiekantoor?	440
VI.	Concreet: waarom kiezen voor een Nederlandse stichting administratiekantoor?	442
	15.28. Waarom kiezen voor een stichting van openbaar nut?	442
	15.29. Waarom kiezen voor een fonds op naam?	445
VII.	Schenk- en erfbelasting	447
	15.30. Welke gewestelijke tarieven inzake roerende schenkelasting zijn van toepassing op de schenking van mijn kunstcollectie?	447

15.31. Hoeveel roerende schenkbelasting is er verschuldigd in het Vlaams Gewest?	448
15.32. Hoeveel roerende schenkbelasting is er verschuldigd in het Waals Gewest?	449
15.33. Hoeveel roerende schenkbelasting is er verschuldigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?	449
15.34. Wat zijn de fiscaalrechtelijke aandachtspunten bij een handgift?	450
15.35. Welke tarieven inzake erfbelasting zijn van toepassing op de vererving van mijn kunstcollectie	451
15.36. Hoeveel erfbelasting is er verschuldigd in het Vlaams Gewest?	451
15.37. Hoeveel erfbelasting is er verschuldigd in het Waals Gewest?	452
15.38. Hoeveel erfbelasting is er verschuldigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?	453
15.39. Hoeveel schenk- of erfbelasting ben ik verschuldigd indien ik mijn kunstcollectie schenk of legateer aan een goed doel, de overheid, of een openbare instelling?	454
15.40. Kunnen mijn erfgenamen de verschuldigde erfbelasting betalen met kunst?	456
VIII. Conclusie	457

Hoofdstuk 16.

Het internationale verkeer van kunstwerken vanuit een erfgoedperspectief

Anna GIBELLO en Victor ROUARD	459
16.1. Wat is een cultuurgoed?	460
16.2. Wat zijn de belangrijkste internationale en Europese wetteksten die het internationale verkeer van cultuurgoederen regelen en wat is hun impact op het Belgische juridische landschap?	462
16.3. Welke formaliteiten moeten worden vervuld om een cultuurgoed buiten de Europese Unie uit te voeren?	465
16.4. Welke formaliteiten moeten worden vervuld om een cultuurgoed binnen de Europese Unie in te voeren?	467
16.5. Welke regels heeft België aangenomen om zijn ‘nationaal bezit’ te beschermen tegen illegale uitvoer buiten zijn grondgebied, als aanvulling op de regels die op Europees niveau zijn aangenomen om de uitvoer van cultuurgoederen buiten het Europese grondgebied te beperken?	470
16.6. Wat zijn de specifieke sancties die van toepassing zijn in geval van het op onwettige wijze verplaatsen van een beschermd cultuurgoed in België?	479

16.7.	Welke goede praktijken moeten toegepast worden alvorens over te gaan tot de aankoop van een cultuurgoed of een kunstwerk waarvan men de herkomst niet kent? En welke voorzorgsmaatregelen moet de verkoper nemen?	482
16.8.	Vrijhavens: hoe functioneren ze en wat zijn de kritische punten? . . .	488
16.9.	Wanneer een cultuurgoed op onrechtmatige wijze uit een lidstaat van de Europese Unie naar een andere lidstaat wordt overgebracht, kan de lidstaat van herkomst dan de teruggave van dat goed vorderen?	490
16.10.	Hoe kan de eigenaar van een cultuurgoed de teruggave ervan vorderen buiten de teruggaveprocedure waarin de Richtlijn van 15 mei 2014 voorziet?	492
	Bibliografie	496

Hoofdstuk 17.

Roofkunst in België: een kort verhaal

	Geert SELS	499
17.1.	Een case ter oriëntatie	499
17.2.	Is alle nazi-roofkunst nazi-roofkunst?	500
17.3.	Is elk slachtoffer evenveel slachtoffer?	501
17.4.	Wat is er precies geroofd in ons land?	502
17.5.	Kunnen we nog iets met de vroegste leidraad?	503
17.6.	Welk statuut hebben de gerecupereerde kunstwerken?	504
17.7.	Hebben de 'Washington Principles' de Belgische aanpak veranderd?	505
17.8.	Hoe verzette de Commissie Buysse de bakens?	507
17.9.	Is een vergoeding een eindpunt?	508
17.10.	Heeft de Commissie Buysse goede raad gegeven?	509
17.11.	Wat heeft het geval-Gurlitt teweeggebracht?	510
17.12.	Was er een Gurlitt-effect in België?	511
17.13.	Wat staat België te doen?	512
	Bibliografie	513

Hoofdstuk 18.

Kunst en arbitrage: de Court of Arbitration for Art

	Alexander HANSEBOUT	515
18.1.	Waarom is arbitrage nuttig in de kunstsector?	515
18.2.	Welke regels beheersen de arbitrageprocedure?	516
18.3.	Wat is CAfA en wat doet ze?	518
18.4.	Hoe onderwerpt men geschillen aan CAfA arbitrage?	519
18.5.	Welke geschillen legt men voor aan CAfA?	519
18.6.	Welke regels zijn van toepassing op de CAfA arbitrageprocedure? . .	520

18.7.	Hoe start men de procedure?	520
18.8.	Hoe worden arbiters aangesteld en wat zijn de vereisten om als arbitrator op te treden?	521
18.9.	Wat is de plaats van de arbitrage?	522
18.10.	Welke taal wordt gebruikt en hoe verloopt de procedure?	523
18.11.	Wat gebeurt er met de arbitrale uitspraak?	524
18.12.	Wat kost CAfa Arbitrage?	526
18.13.	Welke bewijsregels gelden in een CAfa procedure?	527
18.14.	Hoe wordt het bewijs middels deskundigen georganiseerd?	527
18.15.	Welk recht wordt toegepast?	529
18.16.	Welk recht regelt de verjaring?	530
18.17.	Is de CAfa procedure vertrouwelijk?	530
18.18.	Wie is aansprakelijk indien er wat fout loopt in de procedure?	530
	Bibliografie	531

Hoofdstuk 19.

Literaire en artistieke eigendom in het relatievermogens- en erfrecht

	Charlotte DECLERCK	533
19.1.	Welke rechtsgevolgen heeft het huwelijk voor de literaire en artistieke eigendom van de echtgenoot-auteur?	533
19.2.	Wat gebeurt er met de literaire en artistieke eigendom na het overlijden van de auteur?	536
	Bibliografie	542

INLEIDING

Oliver LENAERTS

Dit boek schetst de juridische contouren van het kunstenlandschap aan de hand van een breed gamma van juridische thema's met de nodige aandacht voor contrast en context. Het is opgebouwd in twee grote delen. Een eerste deel behandelt de juridische aspecten die van toepassing zijn op een aantal marktactoren uit het kunstenveld. Achtereenvolgens komen kunstenaars, curatoren, experts, kunstdealers, veilinghuizen en de musea aan bod. Aan de hand van deze bijdragen worden begrippen zoals de primaire en de secundaire markt duidelijk alsook de dynamiek van de kunsthandel en zijn actoren.

In een tweede deel wordt er aandacht besteed aan een resem juridische ontwikkelingen rond een aantal klassieke en meer actuele thema's in de kunsten. In dit deel wordt duidelijk hoe kunst verweven is met de verschillende rechtstakken. Het economisch recht kent kunstenaars een resem rechten toe zoals vermogensrechten, morele rechten, volgrechten en andere contractuele rechten. Die rechten laten kunstenaars toe om als auteur de productie, tentoonstelling, verkoop en authenticatie van hun kunst te controleren. Het recht is het middel bij uitstek om die rechten te testen ten aanzien van verzamelaars, dealers, musea en zelfs tegenover andere kunstenaars. Het fiscale recht erkent dan weer de noodzaak om die auteursrechten fiscaal gunstig te behandelen. Het sociale recht erkent de precaire positie van de kunstenaar en poogt daarop een sociaal antwoord te formuleren. Het strafrecht regelt onder welke voorwaarden gestolen kunst gerestitueerd kan worden of diefstal en vervalsingen bestraft kunnen worden. Het erf- en schenkingsrecht bieden juridische opportuniteiten voor familiale vermogensplanning van collecties of filantropie ten voordele van musea. Het burgerlijk recht regelt dan weer de driehoeksverhouding tussen kunstenaar, galerie en verzamelaar.

Het boek toont ook aan dat het soms moeilijk is om bepaalde praktijken op de kunstmarkt in een juridisch keurslijf te duwen en dat er, in toenemende mate, ook conflicten ontstaan waarvoor de traditionele juridische regels niet altijd soelaas kunnen bieden. Die conflicten gaan hand in hand met een toenemende marktwerking waarbij kunst gaandeweg meer en meer beschouwd als een toegankelijke vorm van investering. Die visie op kunst als een 'asset' heeft geleid tot een enorme boost op de kunstmarkt en tot een 'financialisation' van de markt. De houding

op de kunstmarkt, vaak onuitgesproken maar hardnekkig, dat kunst toch eerder wordt gekocht vanuit een appreciatie voor haar intrinsieke esthetische en artistieke verdienste brengt echter met zich mee dat de roep om regulering van de kunstmarkt weinig bijval kent. En dit is onterecht. Want wanneer kunst kopen niet meer (alleen) wordt veroorzaakt door een spontane injectie van esthetiek, maar ook een berekend risico wordt, dan wordt regulering onvermijdbaar. Een grote bekommernis van marktwerking is het handelen met voorkennis. Op de kunstmarkt speelt vaak een soort van informatievalkuil. Verzamelaars die niet tot het selecte groepje van ‘insiders’ behoren missen informatie die nodig is om tot een weloverwogen aankoop te komen. Omwille van die informatie-asymmetrieën is de kunstmarkt daarom ook uitermate gevoelig voor manipulaties en uitbuiting van marktmacht. Ook daaraan besteedt het boek aandacht.

Ten slotte is er de handhaving van al die risico’s die eveneens in toenemende mate wordt uitgeoefend door nieuwe instanties en niet langer een voorrecht is van de traditionele rechtbanken.

Zo is het boek een anthologie van interdisciplinaire uiteenzettingen geworden dat op kritische maar begrijpelijke wijze in elkaar hakende thema’s onderzoekt.